

6. Boers F., & Demecheleer M. A Few Metaphorical Models in Economic Discourse. ESP Journal, 2009.
7. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. – The University of Chicago Press, 1980.

Ніколаєнко В. В. До питання про формування і розвиток термінології економіки в російській та англійській мовах.

У статті проаналізовано роль когнітивної метафори у формуванні сучасної терміносистеми економіки в російській і англійській мовах. Описано функціонування означених метафор в обох мовах на сучасному етапі їхнього розвитку.

Ключові слова: термінологія, терміносистема економіки, когнітивна метафора, метафорична модель, порівняння, російська та англійська мови.

Nikolayenko V. V. To the problem of formation and development of the economy terminology in English and Russian languages.

The article is devoted to the analysis of the role of cognitive metaphor in the process of formation of economy modern term system in Russian and English. The functions of mentioned metaphors in both languages are described.

Keywords: terminology, terminology of economy, cognitive metaphor, metaphoric model, comparison, Russian and English.

**Прима В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЧИНЯЮТЬ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ СФЕРИ ТУРИЗМУ ДО МОВНОГО СТАНДАРТУ

Статтю присвячено аналізу запозичених слів туристичної сфери, факторам їх запозичень. Вказано різні підходи щодо вивчення структури запозичень. Охарактеризовано запозичені лексичні одиниці.

Ключові слова: лінгвостилістичні засоби, запозичення, іноземні слова, інтернаціоналізми, спортивні терміни.

Побутову лексику туризму розглядає така наука як інтерлінгвокультурологія. Ця наука передбачає опис іноземної культури в ході безпосереднього міжкультурного спілкування [5, с. 107]. Туризм є однією із сфер, де найчіткіше проявляється міжкультурне спілкування. А туристичний путівник – це один з найпоширеніших на сьогоднішній день типів текстів іншомовного спілкування. В ході міжкультурного діалогу, який безпосередньо виникає при контакті представників різних культур, формується спеціалізована мова – мова міжнародного спілкування. Досліджуючи туристичні путівники, ми звертаємо увагу на англійську мову як мову міжнародного спілкування порівняно з українською. Розвиток туризму має свою специфіку, перспективи та потребує наукового обґрунтування. Специфіка сучасного стану туристичного комплексу України полягає в тому, що встановлення української державності визначає процес

самостійного розвитку даного комплексу, який остаточно формулюється з впровадженням нормативів візового режиму в країні. Цей факт сприяє підвищенню туристської рухомості населення, створює умови для дослідження міграційних потоків туристів через кордони держави, а за разом з тим – і виокремлення, обробки та аналізу запозичених іншомовних лексичних одиниць, зокрема – англомовних [4, с. 8-9].

Досліджуючи аутентичні путівники по Україні як типи тексту іншомовного опису культури, ми звертаємося до англійської мови міжкультурного спілкування, порівняно з українською мовою. Українська культура входить в двадцятку найбільш освоєних англійською мовою культур [3].

Побут – це важливий елемент культури будь-якого народу. Традиційно мовознавці виділяють серед побутової лексики назви елементів одягу, взуття, предметів повсякденного вжитку, назви кулінарних страв, грошових одиниць, а також іншу лексику, що використовується в мовленні. Хоча з точки зору теорії міжкультурного спілкування поняття “побутова лексика туризму” має ширший діапазон розуміння. Під побутовою лексикою туризму ми розглядаємо широкий спектр тем, які властиві українській мові, з якими обов’язково зіштовхуються туристи, відвідуючи ту чи іншу країну. Це перш за все готелі (*lux, polu-lux, turbaza ect.*), суспільний транспорт (*marshrutka, providnytsya, gazelka*), покупки, гроші (*umovni odyntsi, bankomat, hryvnya*), кулінарія (*zakuski, holubtsi, pampushki, borshch, chicken Kiev, halushki, ect.*), різноманітні громадські установи, з якими час від часу доводиться зустрічатись туристам (*shvydka dopomoga, apteka, ect.*), а також духовний світ українців з національними традиціями та святами (*dacha, banya, Noviy Rik, Paska, pysanka, vishivanka, rushnik, ect.*). Прийом тут досить простий – використовується так зване “паралельне підключення”, тобто утворення мовної одиниці, що передає мовленнєву реалію і її пояснення. При чому пояснення використовується тільки при первинному введенні лексичної одиниці [2].

Проблема запозичення в англійській мові здавна цікавила філологів і мовознавців. Вивченням цього питання займались відомі мовознавці, як закордонні, так і вітчизняні. Ними було сформульовано багато теорій, розроблено велика кількість класифікацій та схем.

Значний внесок у розвиток цього питання зробили такі вчені, як професор Смирницька, Л. П. Сміт, Х. Бредлі, Н. М. Морозова. Всі вони проаналізували словниковий запас англійської мови та виокремили певну структуру і схему самого процесу запозичення іншомовних слів. Розглянемо їх ідеї докладніше.

Багато вчень про англійську мову віддають значну частину її вокабуляру запозиченим словам, звертаючи таким чином увагу на періоди та види запозичень.

Запозичення – елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція та ін.), який було перенесено з одної мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів одної мови до іншої.

Зазвичай запозичуються слова, а рідше – синтаксичні та фразеологічні вирази. Запозичення окремих звуків та словотворчих морфем (суфіксів, префіксів, коренів) відбувається у процесі їхнього вторинного виділення з більшої кількості запозичених слів. Запозичення пристосовуються до системи мови-позичальниці, а іноді настільки нею засвоюються, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями мови та виявляється лише за допомогою етимологічного аналізу. Це стосується, наприклад, таких запозичень з тюркських мов (тюркізмів) як *гарбуз*, *кавун*, *отара*, *козак*.

На відміну від таких повністю засвоєних запозичень, так звані **іноземні слова** зберігають сліди свого іншомовного походження у вигляді звукових, орфографічних, граматичних та семантичних особливостей. Іноземні слова зазвичай відносяться до спеціальних галузей знань або виробництва (наприклад, ентомологія – наука про комах). Іноді вони позначають властиві чужим народам чи країнам поняття (етнографізми, регіоналізми, екзотизми) – наприклад, *камамбер* – сорт французького сиру. Такі слова тлумачаться словниками іншомовних слів або включаються до звичайних тлумачних словників.

Оскільки запозичення є результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, то запозичення займають значне місце у лексиці багатьох мов. Підсилена взаємодія мов при зростаючій ролі культурних та економічних зв'язків між народами та країнами, а також при глобалізації, призводить до виникнення особливого шару запозичень, що йменуються інтернаціональними словами (інтернаціоналізмами). В українській мові прикладами таких слів є *комітет*, *проект*, *інфляція* та інші. У європейських мовах основний фонд інтернаціоналізмів складають слова, запозичені з грецької та латинської мов, на Близькому та Середньому Сході – слова з арабської та перської мов, на Далекому Сході – слова з китайської мови. Інтернаціональні слова часто відносяться до спеціальної термінології різних галузей знань, техніки та міжнародних відносин.

Канали запозичень можуть бути як усні (на слух), так і книжні (письмові) (за літерами). При усному запозиченні слово зазнає більше змін, аніж при книжковому запозиченні. Якщо слово входить до мови іншого народу з одночасним запозиченням нового предмета чи поняття, то значення цього слова не міняється; але у випадку входження нового слова у якості синоніма до вже існуючого у мові слова, між цими синонімами відбувається розмежування значень та спостерігаються зсуви у первісній семантиці. Такі запозичення іноді називають проникненнями.

Шляхи руху слова з одної мови до іншої можуть бути *прямими* або *непрямими*. Українське слово *криштал* запозичене з грецької мови (κρύσταλλος “лід”) через латинську (crystallus “криштал”), *чеську* (křišťál) й *польську* (krzyształ); а слово *кристал* також запозичене з грецької мови (κρύσταλλος “лід”), але вже через латинську (crystallus “криштал”) та *німецьку* (Kristall) або *французьку* (cristal). Морфологічно складне запозичене слово у мові-позичальниці зазнає спрощення та сприймається як просте непохідне. Так, у слові *магазин*, яке прийшло до української мови через посередництво французької (*magasin*) з арабської (*mahāzin* “склади”) вже не відчувається первісного значення множини та зв'язку з однокореневим йому арабським словом *казна* (арабське *hazna* “скарб, казна”), яке проникло до української мови через *турецьку мову* (*hazna, hazne*). (В арабській мові ці слова мають спільний корінь *h-z-n*). [2; 34-78]

При масовому запозиченні іноземних слів зі спільними коренями та різними суфіксами або ж з різними коренями та спільними суфіксами ці словотворчі елементи можуть виділятися у мові, яка запозичує, та навіть утворювати нові слова. Так сталося, наприклад, з грецькими суфіксами *-ist, -ism*.

Близько до запозичень стоять кальки (структурні запозичення), коли запозичена структура виражається питомим лексичним матеріалом.

Поповнення словникового складу мови здійснюється різними засобами. Так, ними можуть бути запозичення з інших мов, розширення значень уже існуючих слів. Усі ці засоби достатньо продуктивні, але визначаючими є моделі словоскладання та афіксального утворення нових мов.

Процес збагачення мови за рахунок раніш невідомих одиниць проходить постійно, освіжаючи та оновлюючи мову, приводячи її у відповідність до потреб людей та змін, що постійно відбуваються в світі. Ось чому вивчення системи словотвору англійської мови, її компонентів, ступенів їх активності, продуктивності та варіативності є таким необхідним.

До факторів, що впливають на виникнення нових одиниць (і на всю систему словотвору в цілому) як правило відносяться: екстралінгвістичні фактори науково-технічний та соціальний прогрес, поширення інформаційного потоку і необхідність передати його з найменшими витратами часу і місця, лінгвістичні фактори тенденція до мовної економії, прагнення до аналітичності [8, с. 45-65].

Роль запозичень (*borrowings, loan words*) в різних мовах неоднакова і залежить від конкретно-історичних умов розвитку кожної мови. В англійській мові відсоток запозичень значно вищий ніж в багатьох інших мовах, тому що, за історичних обставин, вона дуже прониклива. Англійська мова більш ніж будь-яка інша мова мала можливість запозичувати іншомовні слова в умовах прямого безпосереднього контакту: спочатку в середині сторіччя від загарбників, що змінювали один одного на Британських островах, а пізніше в умовах торгівельної експансії і колонізаторської

активності самих англійців. Підраховано, що число власних слів в англійському словнику складає всього 30%.

Не можна вважати, що роль слів в мові визначається тим, чи є воно запозиченим, чи власним. Тим паче, що найбільше вживані прислівники, прийменники, сполучники, прислівники часу та місця, всі допоміжні і модальні слова, всі сильні дієслова і займенники, всі числівники, включаючи *second, million, billion* є в сучасній англійській мові передвічними словами.

Той чи інший вплив однієї мови на іншу завжди пояснюється історичними причинами: війни, завоювання, мандри, торгівля і т.д., – призвели до тісної взаємодії різних мов. Інтенсивність притоку нових запозичених слів, в різні періоди не однакова. В залежності від конкретних історичних умов, вона то збільшується то падає. Ступінь впливу однієї мови на іншу при цьому залежить здебільшого від мовного фактора. [7, с. 89-99].

Помилкові уявлення, які переважали в лінгвістиці відносно проблеми запозичень, не зводились лише до перебільшення їх ролі в розвитку мови. Сам підхід до теми був одностороннім і формальним. Дослідників цікавили здебільшого джерела та дати утворення нових слів.

Треба приділяти увагу не тільки питанню від кого запозичення, а й тому що додалося та було створене в результаті діяльності при запозиченні слова від іншого народу. Необхідно творчо підходити до справи і тим самим створювати можливість виявити закономірності, яким підпорядковується розвиток словникового складу мови, пояснити явища, які відбуваються в ньому і виявити їх причини. Це можна пояснити прикладами.

Досліджуючи розвиток слова *sport*, ми не будемо зупинятися на тому, що це слово запозичене в середньо-англійський період із старо-французької мови, де воно було *desport* і походило з латинської *desportus*. *Desport* та *desportus* значили відволікання, відхилення. При запозиченні відбулася спеціалізація значення і в середньо-англійській мові ці слова мали більш загальне значення, ніж у сучасній, де означає спорт, розвагу. З цим словом в той же період із французької мови в англійську запозичувалися інші слова, які були пов'язані з розвагами заможних людей. Це пояснюється тим, що в XI столітті нормандські барони стали власниками країни. Англосаксонська верхівка завоювала їх звичаї і нормандський діалект старо-французької мови. Слово *sport* підкорюється англійській системі граматичних змін іменників, отримуючи можливість в множині закінчення *s*. В ньому не тільки замінюються всі звуки англійськими, але й відпадає перший склад (афerezис). В ново-англійській мові це слово має ще деякі зміни в семантиці і означає фізичні вправи, у вигляді ігор та змагань. В словниковому складі англійської мови паралельно зберігається дієслово *disport* розважатися, яке називається маловживаним. [6; с. 113-119].

Зараз в сучасну англійську мову були запозичені слова з різних мов, які зберегли своє значення. Наприклад, *aiki-jutsu, boutique, kelim, kletten prinrip*. Ці слова здебільшого мають теж значення, яке вони мали в похідній мові, але

деякі з них приймають більше значень, ніж вони мали.

Таким чином, ніяке нове поповнення словника запозиченими словами не може пройти безслідно для словникового складу. Запозичене слово приймає на себе одне або декілька значень семантично близьких до нього слів, що вже раніше існували в мові.

Взаємодія запозичень і словникового складу мови, що їх прийняла, добре видно з історії слів, які означають поняття працювати і є синонімами до слова work. Після запозичення в середньо-англійський період дієслів: labouren “працювати” (із ст.-фр. labourer, лат. laborare) і travaillen “важко працювати” (із ст.-фр. travaillen, нор. лат. trepaliare “мучити”), перше з цих дієслів близько до англійського swincan. Друге дієслово travailler не витримало конкуренції з дієсловом werken і має значні зміни в змістовій структурі. Після цього його основне значення “мандрувати” to travel.

Деякі зміни проходять із словами, які були запозичені з французької мови. Слово extheticienne було запозичене англійською мовою, де зберегло своє значення, але змінило вимову aestheticienne.

Л і т е р а т у р а :

1. Авронин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л., 1975.
2. Адмони В. Г. Структура предложения и словосочетания в индоевропейских языках. – Л., 1979.
3. Азар В. Туризм – еще один феномен XX века // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – № 5. – 2003. – С. 15-17
4. Барт Р. Воображение знака // Избр. раб.: Семиотика. Поэтика. – М. : Прогресс, 1989. – С. 246-252.
5. Кабакчи В. В. Англоязычное описание русской культуры. – М. : Academia, 2009. – 224 с.
6. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. – М. : Изд-во лит-ры на иностран. языках, 1956. – 260 с.
7. Krilova I. P. A Grammar of Present-Day English. – М., 1974. – Р. 16.
8. Kuznetsova V. Notes on English Lexikology. – К. : “Радянська школа”, 1966.

Прима В. В. Причины заимствований лексических единиц сферы туризма в языковой стандарт.

Статья посвящена анализу заимствованных слов туристической сферы, факторам их заимствований. Указано разные подходы к изучению структуры заимствований. Охарактеризовано заимствованные лексические единицы.

Ключевые слова: лингвостилистические средства, заимствования, иностранные слова, интернационализмы, спортивные термины.

Prima V. V. Reasons for touristic borrowings in the language.

The article is about borrowing analysis in the sphere of tourism. Different ways of studying the structure of borrowings are shown. New lexical units are characterized.

Keywords: linvostylistic ways, borrowings, foreign words, international, sport terms.